

УДК 342.11.4

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ У ПОРЯДКУ ВИЗНАЧЕННЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ (ДОХОДУ) ДЛЯ ОБЧИСЛЕННЯ ПЕНСІЇ ЗА ВІКОМ

Рубан Катерина Павлівна,
кандидат юридичних наук,
старший інспектор Тренінгового Центру
ГУНП України в Херсонській області,
(м. Херсон, Україна)

У статті проаналізовані окремі норми законодавчих актів, які встановлюють порядок визначення заробітної плати (доходу) для обчислення пенсії за віком у солідарній системі. Підкреслюється, що в умовах євроінтеграції України чинне пенсійне законодавство зазнає численні зміни, які подекуди є неузгодженими і навіть протирічать Конституції України. Пенсіонери позбавляються законного права реалізувати можливість вибору доходу, за яким має визначатися пенсія за віком. Для працівників існують ускладнення щодо підтвердження таких відомостей, як розмір заробітку, стаж роботи, шкідливі умови праці, виробничий травматизм. Причиною цього є відсутність чіткої процедури передання документів підприємств-банкрутів до архівних відділів. Звернення громадян за захистом до адміністративних судів не гарантує вирішення вказаного питання.

Автор визначає існуючі прогалини та проблемні аспекти у зазначеній сфері, пропонуючи шляхи їх розв'язання. Необхідним є встановлення на законодавчому рівні можливості працівниками управлінь пенсійного фонду здійснювати перевірку первинних документів ліквідованого підприємства за фактичним місцем їх знаходження. У роботі наводяться приклади із практичної діяльності окремих архівних установ в Україні, які засвідчують позитивний досвід з підтвердження довідок про заробітну плату потрібних для нарахування пенсії за віком.

Ключові слова: система пенсійного забезпечення, обчислення пенсії за віком, визначення розміру заробітної плати, ліквідація підприємства, архівні довідки, зміни законодавства, соціальне забезпечення.

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ В ПОРЯДКЕ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ (ДОХОДА) ДЛЯ ИСЧИСЛЕНИЯ ПЕНСИИ ПО ВОЗРАСТУ

Рубан Екатерина Павловна,
кандидат юридических наук,
старший инспектор Тренингового Центра
ГУНП Украины в Херсонской области,
(г. Херсон, Украина)

В статье проанализированы отдельные нормы законодательных актов, которые устанавливают порядок определения заработной платы (дохода) для исчисления пенсии по возрасту в солидарной системе. Подчеркивается, что в условиях евроинтеграции Украины действующее пенсионное законодательство претерпевает многочисленные

изменения, которые иногда являются несогласованными и даже противоречат Конституции Украины. Пенсионеры лишаются законного права реализовать возможность выбора дохода, по которому должна определяться пенсия по возрасту. Для работников является невыполнимым подтверждение таких сведений, как размер заработка, стаж работы, вредные условия труда, производственный травматизм. Причиной этого является отсутствие четкой процедуры передачи документов предприятий-банкротов в архивные отделы. Обращение граждан за защитой в административные суды не гарантирует решения указанного вопроса.

Автор определяет существующие пробелы и проблемные аспекты в указанной сфере, предлагая пути их решения. Необходимо установление на законодательном уровне возможности управления пенсионного фонда осуществлять проверку первичных документов ликвидированного предприятия по фактическому месту их нахождения. В работе приводятся примеры из практической деятельности отдельных архивных учреждений в Украине, которые имеют положительный опыт по подтверждению справок о заработной плате необходимых для начисления пенсии по возрасту.

Ключевые слова: система пенсионного обеспечения, начисления пенсии по возрасту, определение размера заработной платы, ликвидация предприятия, архивные справки, изменения законодательства, социальное обеспечение.

PROBLEM ASPECTS IN THE PROCEDURE FOR DETERMINING THE EARNINGS (INCOME) FOR THE CALCULATION OF PENSION IN THE VICTIM

Ruban Katerina Pavlovna,
candidate of law sciences,
Chief inspector of the Training Centre
of the National Police Head Office in Kherson Region,
(Kherson, Ukraine)

The article analyzes certain rules of legislation that establish the procedure for determining wages (income) for the calculation of the old-age pension in the solidarity system. It is emphasized that under the conditions of European integration of Ukraine, the current pension legislation undergoes numerous changes, which are sometimes uncoordinated and even contradict the Constitution of Ukraine. Pensioners are deprived of the legal right to exercise the opportunity to choose the income on which age-related pension is to be determined. For employees, there are difficulties in verifying such information as earnings, work experience, harmful working conditions, occupational injuries. The reason for this is the lack of a clear procedure for the transfer of bankruptcy documents to archival departments. Appeal of citizens for protection to administrative courts does not guarantee solution of this issue.

The author identifies the existing gaps and problem aspects in the given field, proposing ways of their solution. It is necessary to establish at the legislative level the possibility for employees of pension funds' departments to check the primary documents of the liquidated enterprise at the actual place of their location. In this paper, examples of practical activities of certain archival institutions in Ukraine are presented, which testify to the positive experience with the confirmation of the information about the wages necessary for the calculation of the old-age pension.

Key words: pension system, calculation of old-age pension, determination of wages, enterprise liquidation, archival certificates, changes in legislation, social security.

Постановка проблеми: нормативне регулювання права соціального забезпечення для України з року в рік набуває все більшого загострення, оскільки не знаходять належної підтримки у населення намагання уряду переорієнтувати громадян України на пріоритетність накопичувальної системи пенсійного страхування чи пенсійних виплат із системи недержавного пенсійного забезпечення. Тому основним при виході особи на пенсію залишається порядок обчислення пенсії за солідарною системою. Втім, внесені у 2011 році кардинальні зміни до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» ще більше ускладнили існуючу проблему із призначенням пенсій за віком.

Аналіз публікацій на тему дослідження: Проблема пенсійного забезпечення присвячено багато робіт українських дослідників, таких як Н.Б. Болотіна, М.Д. Бойко, В.М. Рошканюк, С.С. Синчук, І.М. Сирота, Л.Г. Ткаченко, М.М. Шумило та багатьох інших. Як правило, у більшості наукових робіт ретельно розглянуті окремі інститути пенсійного права. Втім, в умовах євроінтеграції України, коли значні перетворення стосуються саме правил виходу українців на заслужений відпочинок – пенсію, наукові пошуки у зазначеному напрямку набувають усе більшої актуальності та затребуваності.

Метою статті є аналіз окремих норм законодавчих актів, які встановлюють порядок визначення заробітної плати (доходу) для обчислення пенсії за віком у солідарній системі, із акцентуванням уваги на існуючих проблемних аспектах у зазначеній сфері.

Виклад основних положень: Безперечно ключовим нормативним джерелом, яке встановлює порядок визначення заробітної плати (доходу) для обчислення пенсії за віком у солідарній системі є Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (2003 р.), який постійно зазнає змін та поправок. Зокрема у статтю 40 «Порядок визначення заробітної плати (доходу) для обчислення пенсії». Відповідно до якої для обчислення пенсії враховується заробітна плата (дохід) за весь період страхового стажу починаючи з 1 липня 2000 року. За бажанням пенсіонера та за умови підтвердження довідки про заробітну плату первинними документами або в разі, якщо страховий стаж починаючи з 1 липня 2000 року становить менше 60 місяців, для обчислення пенсії також враховується заробітна плата (дохід) за будь-які 60 календарних місяців страхового стажу підряд по 30 червня 2000 року незалежно від перерв [1].

Вказане положення на перший погляд надало бажаним особам право вибору при виході на пенсію визначати період, за яким має обчислюватися

пенсія. Втім, на практиці виходить зовсім інша картина. Приміром, потенційний пенсіонер подає до відповідного Управління Пенсійного фонду України (далі УПФ) довідку про заробітну плату вже ліквідованого підприємства. У свою чергу працівники УПФ мають здійснити перевірку про відповідність даних із первинними документами підприємства. Натомість з'ясовується, що після процедури ліквідації арбітражний керуючий не передав первинні документи до архівної установи. З цього випливає, що майбутній пенсіонер позбавляється законного права реалізувати можливість вибору доходу, за яким має визначатися пенсія за віком з вини ліквідатора. Причинами того, як правило є відсутність будь-яких коштів на балансах підприємства банкрута, і передача первинних документів до архівів, яка до того ж є платною процедурою - стає не можливою. Хто має сплачувати за неї? Ліквідатор? Майбутні пенсіонери? Чіткої відповіді законодавством не передбачено. При чому мова йде про будь-які ліквідовані підприємства за роки незалежності України, серед останніх є підприємства із загальною кількістю у декілька десятків тисяч осіб, які працювали на них. Державна статистика свідчить, що з часу набрання чинності Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (1992 р.) через процедуру банкрутства пройшло понад 80 тис. підприємств. За даними Вищого господарського суду України, тільки за останні декілька років банкрутами визнано 8,8 тис. підприємств [2]. Тому ліквідація підприємств створює для працівників ускладнення щодо підтвердження таких відомостей, як стаж роботи, шкідливі умови праці, виробничий травматизм, розмір заробітку тощо.

Крім того, звернення за захистом до адміністративних судів абсолютно не гарантує справедливого вирішення вказаного питання. Оскільки такий адміністративний позов підпадає під дію п.2 ст.183-2 Кодексу адміністративного судочинства України «Скорочене провадження», - оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацевдатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг. І як правило, не передбачає проведення експертиз, безпосереднього дослідження доказів у судовому засіданні, що могло б вплинути на прийняття рішення судом на користь позивача.

У наукових колах вже неодноразово наголошувалось про визнання неконституційними ряду положень вищевказаного закону. Зокрема, В.М. Рошканюк, зауважує про зміни до абзацу третього ч.1 ст. 40 закону

(в редакції закону від 28.12.2007 р.), які було визнано неконституційними. Тим не менше, відповідних змін до закону так і не внесено. Фактично перерахування розміру заробітної плати за минулі періоди повинно здійснюватися виходячи з реальної купівельної спроможності доходів за відповідні періоди [3].

Замовчування цієї проблеми аж ніяк не може бути її вирішенням. Без державного впливу на такий фактичний стан справ реалізація запропонованого у ст.40 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» права вибору стає просто правовою фікцією.

З цього приводу хотілось би навести приклад розв'язання таких спірних питань напрацьований у м. Запоріжжі, де у 1998 році було створено архів ліквідованих установ у складі міського архіву (з 2004 року – архівного відділу міської ради). Аналіз динаміки надходження фондів проведений Архівним відділом Запорізької міської ради свідчить, що кожного року до фондового масиву надходять понад 100 одиниць архів ліквідованих установ [4]. Протягом часу свого функціонування вказаним архівним відділом напрацьовано значний досвід роботи з архівами ліквідованих установ, який дозволяє оптимізувати процеси та досягти високої результативності. А саме: крім списку фондів, журналів реєстрації прийнятих на облік документів, обліку виданих довідок, справ фонду архівним відділом ведеться абетковий покажчик підприємств, у тому числі в електронній базі. У ньому поряд з останньою назвою фіксуються всі назви підприємства з відповідними перехресними посиланнями. У дужках обов'язково подаються вживані аббревіатури назв. Така, на перший погляд, перевантаженість покажчика обґрунтована і доцільна через те, що часто люди, які шукають архіви, працювали лише на якомусь проміжному етапі функціонування установи і не знають останніх назв, назви головного підприємства. Отже, така система покажчика дозволяє оптимізувати пошук даних. Крім того, абетковий покажчик ведеться, на відміну від всієї іншої документації, російською мовою – специфікою у регіоні (м. Запоріжжя) є переважно російськомовне середовище, і громадяни часто не мають уяви, як офіційно називалося підприємство українською мовою. Покажчик доповнюється роками існування кожного підприємства, тому що за наявності, наприклад, у районах міста п'яти «Констант» визначення дат початку та припинення діяльності одразу звужує коло пошуку. Дуже зручною у роботі показала себе створена у відділі папка перейменувань, у якій за номерами фондів, кожен – окремим файлом, виписані в хронологічному порядку всі зміни назв та підвідомчості підприємств.

У якості добровільного навантаження працівники архівного відділу окремо ведуть книгу обліку відомостей місцезнаходження документів з

особового складу перейменованих та реорганізованих діючих підприємств, а також ліквідованих підприємств, документи яких зберігаються в інших установах. Книга ведеться за розділами «управління», «промисловість», «сільське господарство», «транспорт», «комунальні та побутові послуги», «освіта», «охорона здоров'я», «військові установи» тощо. У книгу вносяться адреси, телефони місцезнаходження архівних документів, а також відомості про осіб, які видають довідки. Такий підхід дозволив допомогти вже тисячам громадян, які шукають та не знаходять документи на підтвердження трудового стажу або заробітку. Тому люди охоче діляться інформацією про місцезнаходження документів. Отже, архів має й зворотній зв'язок із громадянами [4].

У фондах архівного відділу Запорізької міської ради наявні такі види класифікації особових рахунків в межах року: - за абеткою; - за табельними номерами; - за роком звільнення; - за дільницями роботи; - за прізвищами майстрів, під керівництвом яких працювали; - помісячно; - поквартально. З огляду на таку строкатість інформації працівники архівного відділу ретельно вивчають стан і форми ведення обліку на конкретному підприємстві та, за необхідністю, вимагають створення у справі внутрішнього опису (абеткового покажчика прізвищ із зазначенням сторінок справи, особливо – у випадках формування справ за табельними номерами, роками звільнення тощо). Такий підхід оптимізує виконання запитів громадян та значно економить робочий час.

Втім, є декілька дискусійних питань щодо термінів та місця зберігання окремих документів ліквідованих підприємств. З 1 січня 2013 року вступили в дію положення нового Переліку типових документів, що створюються під час діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів (затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 12 квітня 2012 року № 578/5). Відповідно суттєво змінилися строки зберігання деяких документів, що можуть зачіпати інтереси громадян і мають вноситися до описів справ з особового складу в організаціях, наприклад:

- штатні розписи і переліки змін до них – збільшено з 3 років до 75;
- положення про структурні підрозділи організації; про відділення, філії та представництва; про колегіальні виконавчі (як-от, колегію, дирекцію, правління, раду директорів, раду орендарів) та дорадчі (як-от, наукові, технічні, експертні, методичні, консультативні та інші комітети, ради, комісії) органи – встановлено конкретний строк – 75 років замість умовного «до ліквідації організації» [5].

Висновки: Отже, вирішення піднятих питань є нагальним і необхідним без зволікань. Втім, основним можна назвати саме визначення на

законодавчому рівні чіткої процедури передання документів підприємств-банкрутів до архівних відділів міських рад, зокрема з урахуванням позитивного досвіду аналогічної установи у м. Запоріжжі. Також необхідним є внесення змін до ст. 40 Закону України «Про загальнообов'язкове пенсійне страхування» щодо можливості працівниками УПФ здійснювати перевірку первинних документів ліквідованого підприємства за фактичним місцем їх знаходження. Щоб значна кількість людей, які досягають пенсійного віку могли отримувати зароблену ними пенсію, і не страждати від того, що їх колишнє місце роботи ліквідоване.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.

2. Офіційний веб-сайт Вищого господарського суду України. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://vgsu.arbitr.gov.ua>.

3. Рошканюк В.М. Окремі аспекти пенсійної реформи / В. М. Рошканюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – Вип. 29. – Т. 1. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4098/1/ОКРЕ%20МІ%20АСПЕКТИ%20ПЕНСІЙНО%20І%20РЕ%20ФОР%20МИ.pdf>.

4. Архівний відділ Запорізької міської ради Система роботи з архівами ліквідованих установ в архівному відділі міської ради. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://rada.berdyansk.net/?p=97517>.

5. Про затвердження Переліку типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів : наказ Міністерства юстиції України від 12 квітня 2012 року № 578/5. – [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0571-12>.